

הערות אדם טבע ודין לחוק ההסדרים 2026

נובמבר 2025

מצ"ב להלן הערות ארגון "אדם טבע ודין" (להלן גם: אט"ד) לשינויים המבניים המוצעים במסגרת טיוטת התכנית הכלכלית לשנת 2026 שבנדון. ההערות מופיעות לפי סדר הפרקים במסמך התכנית הכלכלית לשנת 2026 - שינויים מבניים (נובמבר 2025):

צעדים לקידום ענף הנדל"ן וייעול הליכי תכנון ובנייה (עמ' 84-88)

ס' 1 (א) 1 בעמ' 83 – תיקון התוספת השנייה לחוק התו"ב, כך שתכניות מתאר ארציות ומחוזיות לא יידונו בוועדה לשמירת הסביבה החופית.

ההצעה היא שהמועצה הארצית תדון גם בהיבטים הקשורים לסביבה החופית בעת הדיון בתוכניות אלו במקומה של הוועדה לשמירת הסביבה החופית (להלן: "הולחו"ף).

עמדת אדם טבע ודין: המדובר בהצעה העומדת בסתירה מובהקת למטרה המוצהרת של מוסד הולחו"ף המהווה את שומר הסף של רצועת החוף בישראל.

ראשית, חוק החופים חוקק מתוך הבנה שרצועת החוף הישראלית היא רצועה חופית מצומצמת, שאין לה תחליף, ולכן היא ראויה לשמירה רבה יותר ממרחבים אחרים. לפיכך לולחו"ף מומחיות ספציפית לרצועה החופית וראייה כוללת של המרחב החופי שאין לכל מוסד תכנון אחר לרבות המועצה הארצית. נישול הולחו"ף מסמכויותיה עת מדובר בתוכניות ארציות ומחוזיות, **ירמוס באופן מוחלט את השיקולים הציבוריים והסביבתיים.**

בנוסף, החוק קובע הרכב מומחים ייחודי לדיון ונציגות כפולה למשרד להגנת הסביבה (להלן: הגנ"ס) לפיכך **אין בדיון במועצה הארצית משום תחליף מלא וראוי לדיון המתקיים בתוכניות במסגרת הולחו"ף.** לאור האיום ההולך וגדל עקב משבר האקלים וחשיבות הסביבה החופית **אין זו העת להקטין את ההגנה על סביבה זו!** בעוד שטחים רגישים אחרים, כמו שמורות טבע וגנים לאומיים, זכאים להגנה מתוקף חוק ומוגנים בנוסף על ידי רשות ייעודית, הרי שההגנה על הסביבה החופית היא רק ע"י הולחו"ף.

חשוב לציין כי, ככל הידוע לנו כנציגי ארגוני הסביבה בולחו"ף, מאז הקמתה נדונו בוועדה תוכניות מתאר ארציות מעטות בלבד ועוד פחות מהן תוכניות מתאר מחוזיות, **כולן** אושרו בדיון אחד ממצה למעט הגשת שני עררים לאחר אישורן. לפיכך, אין זה ברור כיצד צעד זה יתרום להתייעלות.

לסיכום, הפגיעה הצפויה היא פגיעה בציבור ובסביבה ולכן **יש לבטל את ההצעה.**

ס' 1 (א) 2 בעמ' 83 – תיקון התוספת השנייה לחוק התו"ב – מתן סמכות ליו"ר הולחו"ף להחליט על ביטול הדיון בוועדה הממיינת והעברת התוכנית ישירות לדיון במליאת הוועדה

ההחלטת יושב הראש אמורה להתקבל בשים לב לאופייה של התוכנית, מורכבותה ומידת השפעתה על הסביבה החופית.

עמדת אדם טבע ודין: ההצעה זו עלולה להביא למצב בו לא יתקיים כלל דיון מקדים בתוכניות משמעותיות לציבור ולסביבה. עוד ייתכן כי ייווצר לחץ על יו"ר הוועדה להשתמש בסמכות זו על מנת למנוע דיון מעמיק בתוכניות. להדגיש, המחוקק הוא שקבע את המנגנון של דיון מקדים בוועדה הממיינת והדבר הוכח ומוכח באופן שוטף כיעיל במיוחד מהסיבות הבאות:

1- אישור ע"י הוועדה הממיינת חוסך זמן יקר ומשאבים, מקל על מליאת הוועדה ומזרז תהליכי תכנון. למשל, הבאת תכנית שאינה בשלה מספיק לדיון בפני מליאת הוועדה ללא דיון מקדים תאלץ בקביעת דיון נוסף בפני מליאת הוועדה לאחר השלמת המידע הנדרש.

2- התוכניות שמועלות לדיון במליאה הן תוכניות משמעותיות מבחינה הסביבה החופית ולכן, נדרש דיון מקדים בוועדה הממיינת לדיוק התוכנית והדרישות עבור הסביבה החופית, דבר המקצר ומיעל דיונים אלו.

3- עלולים להתקיים דיונים ללא תשתית עובדתית מספקת מבחינת השפעת התוכנית על הסביבה החופית, ולכן עלול הדבר להביא לאישור תוכניות פוגעניות יותר. ונדגיש, לפי ההצעה עלול להיווצר לחץ בלתי תקין על חברי הולחו"ף לאשר את התוכנית ללא מידע מספק, או, לחילופין, עלולים להיות מוגשים עררים על החלטות בלתי ראויות אלו.

על כן, יש לדחות לחלוטין את ההצעה.

ס' 3 בעמ' 85 – תיקון סעיף 34 (ג) לחוק התכנון והבנייה במתחמים מועדפים (הוראת שעה), כך שבמקום "ארבע שנים" יבוא "שבע שנים" ולמחוק את סעיף 34 (ד) כך שהחוק יוארך עד 8.7.2028

ההצעה היא הארכת קיומה ופעילותה של הוועדה למתחמים מועדפים לדיון עד 2028, למרות שוועדה זו הוקמה בהוראת שעה והוארכה כבר כמה פעמים עד 2026.

עמדת אדם טבע ודין: אדם טבע ודין התנגד ומתנגד לעצם קיומה של הוועדה למתחמים מועדפים לדיון (להלן: "הותמ"ל") מראשית הקמתה. לצערנו מנהל התכנון ומשרדי ממשלה שונים הפכו את הותמ"ל לכלי שרת למטרותיהם, שאינן עולות בקנה אחד עם טובת הציבור ועם תכנון ופיתוח מיטבי של הארץ. מטרת הותמ"ל ליצירת מלאי תכנוני של יחידות דיור מעוותת את משק הבנייה בארץ וגורמת נזקים בלתי הפיכים, לצד העובדה כי מחירי הדיור עדיין נותרו גבוהים ואף מצויים בעלייה מתמדת. אישור מאות אלפי יח"ד שאינן ממומשות נעשה על חשבון שטחים פתוחים או חקלאיים הפוגעים בציבור החקלאי, בפני הארץ, במסדרונות אקולוגיים ובביטחון התזונתי. ועוד, רבות מהתוכניות שאושרו נערכו לפי עקרונות תכנון מיושנים ואינן מותאמות לצורך במעבר לתחבורה מקיימת ולהערכות התכנון למשבר האקלים. בנוסף, רבות מהן נערכו בניגוד לעמדת הרשויות המקומיות. למעשה התוכניות שאושרו בותמ"ל גרמו לפגיעה באופן בלתי הפיך ובסדר גודל קולוסלי במדינה ענייה בשטחים פתוחים אשר חשיבותם כשטחים מבחינה אקולוגית רבה ביותר.

כאמור, אדם טבע ודין רואה בוותמ"ל וועדה שפגיעתה עולה על תועלתה: הוועדה פועלת כוועדה עוקפת לוועדות המחוזיות והמקומיות, ומאשרת תוכניות המנוגדות למדיניותן וללא שלביות ביצוע או הגנה סביבתית הכרחית. היא מתעלמת מרצון הרשויות ומהתכנון הכוללני, תוך יצירת עיוותים תכנוניים משמעותיים, גם בפרויקטי התחדשות עירונית ומטרו. בנוסף, הוועדה אינה מתחשבת ואף מחריפה את משבר האקלים על ידי גזל שטחים פתוחים והגברת איטום הקרקע ללא פתרונות הולמים כגון הצללה ואנרגיה מתחדשת, ומעמיקה את התלות ברכב הפרטי תחת כסות ריקה של "תחבורה מקיימת".

למעשה, הותמ"ל כשלה במטרתה לענות על צורך מיידי ביחידות דיור ובהורדת מחירי הדיור ולכן יש להתמקד בגורמים אחרים, שהוזנחו בעשרות השנים האחרונות – פעילויות פיננסיות ושיפור וחיזוק הליכי הרישוי. מכאן, הצעת החוק המקודמת כיום, הינה בבחינת זלזול בציבור והמשך הפיכת התכנון לכלי שרת פוליטי וכלכלי בידי מקבלי החלטות מסוימים.

עוד יש לציין כי כבר כמה פעמים חוק הותמ"ל שונה והוראת השעה הוארכה למרות ההוכחות לגבי חוסר יעילותה. לאור זאת הגיע הזמן לבטלה כליל.

לאור כל זאת ולאור הכשלון הותמ"ל להשיג את מטרתה העיקרית - על הותמ"ל להתבטל ועל מנהל התכנון להעביר את הכח המקצועי שקיים בה לחיזוק הוועדות המחוזיות.

פרק "האצת מיזמי תשתית לאומיים" (עמודים 93-103)

הצעה זו אמורה לעודד צמיחה ולשפר את חוסנה הכלכלי של המדינה. אולם, ברור שתחת המעטה של "קידום תשתיות לאומיות" מקודמים צעדים הרסניים וקיצוניים שמטרתם החלשת השיקול הסביבתי בדיני התכנון והבנייה, בעיקר באמצעות הפקעת הסמכויות מכל הגורמים והכלים האמונים על שמירת אינטרס זה בנוסף, בחלק מתיקוני החקיקה המוצעים האינטרס הסביבתי נסוג בפני השיקול התשתיתי, כאשר בהרבה מקרים אחרים אין שום קשר לסוגייה של קידום התשתית, וכאמור מדובר בתירוץ בלבד.

ועוד, במשך השנים הוסרו עוד ועוד "מגבלות" מתוכניות תשתית, לבין היתר ע"י הקמת מנגנון אישור ורישוי נפרד מהמערכת התכנון ההירארכית הקבועה בחוק. כל אלו לא מנעו את העיכובים הרבים בפיתוח התשתיות. הקמת תשתיות מתעכבת באופן תמידי בשלב הרישוי והביצוע, עיכובים אשר אינם קשורים לתכנון! לעמדתנו, גורמי ההגנה על הסביבה אינם גורם מעכב והמענה לשיפור המצב הקיים הינו מחוץ למערכת התכנון. ההצעה להלן גובלת בהפקרות סביבתית ואף ביצירת סיכון לבריאות הציבור.

הפקעת סמכויות מרשות הטבע והגנים בשמורות טבע וגנים לאומיים (רט"ג) (ס' 1)

בהתאם לסעיף 1 (א-ד), מופקעת הסמכות שמוקנית לרט"ג לסרב או להתנות תנאים לגבי מיזם תשתית חיוני. מוצע לתקן את חוק גנים לאומיים, שמורות טבע, אתרים לאומיים ואתרי הנצחה, תשנ"ח-1998 (להלן: "חוק הגנים הלאומיים") כך שבמקרים של סירוב של רט"ג או הצבת תנאים מכח סעיף 25 (א) למיזמי תשתית חיוניים, יוכל מבקש התשתית להגיש השגה לוועדת השגות שתוקם מכח סעיף זה והחלטתה תגבר על החלטת רט"ג. כך גם לגבי סירוב או הצבת תנאים ע"י רט"ג לגבי "ערך טבע מוגן". ההרכב המוצע של

ועדת ההשגות כלל נציג רט"ג, שיכהן כיו"ר הוועדה, יו"ר רשות הרישוי הארצית וכן נציג משותף של שר האוצר והשרה להגנת הסביבה.

הערות אדם טבע ודין: חשוב להזכיר, "מיזם תשתית חיוני" מוגדר בחוק וכולל מתקני תשתית בעלי השלכות סביבתיות ובריאותיות משמעותיות כדוגמת תחנות כח, מתקני התפלה, מיתקן להשבת אנרגיה מפסולת, מכוני טיהור שפכים, מסילת ברזל, נתיב תחבורה ציבורית בדרך מהירה ועוד. בדברי ההסבר נטען כי אין ויתור על בחינה סביבתית מקצועית מכיוון והאינטרס הסביבתי נשקל פעמיים אך בפועל זוהי הפקעה מוחלטת של הסמכות להגנה על ערכי הטבע והנוף במדינה מידי רט"ג! בעוד שתסקיר סביבתי רגיל חל על מגוון של שטחים, המחוקק העניק הגנה מיוחדת לשמורות טבע, ולערכים מוגנים, באמצעות "חוק הגנים הלאומיים" ומומחיותה וניסיונה של רשות הטבע והגנים. הגנה המוכחת על ידי הציבור הישראלי הפוקד בהמוניו את השמורות, המהוות בית למינים נדירים ואלו שבסכנת הכחדה (כמו שועל הצוקים או העגולשון שחור-הגחון).

על פי התיקון המוצע ניתן יהיה לאשר מיזם תשתית חיונית כדוגמת תחנת כוח או צינור הולכה של סולר, במקומות לדוגמת מצדה או שמורת האלמוגים באילת, כל זאת בלי אישורה של רט"ג. דיון ב"וועדת השגות", שהרכבה בעייתי לשיקולים הסביבתיים, לא רק שאינו מבטיח הגנה על הערכים החשובים אלא אף יכול להביא לעיכוב בחירתה של חלופה או תכנית ראויה יותר.

חשוב להבין שכבר היום ישנו איזון עדין בין שמירה על ערכי טבע אלו לבין הצורך בתשתיות, וניתן לאשר פיתוח תשתיות בשטחים מוגנים, באישור רשות הטבע והגנים.¹ אך כעת, התיקון המוצע מפקיע לחלוטין את סמכותה של רט"ג, ועשוי להוביל לאישור גורף של תוכניות בעלות פוטנציאל הרסני לסביבה רגישה זו.

בתוך כך, התיקון המוצע מנוגד לחלוטין לאינטרס הציבורי המצביע ברגליים בהיקפי ענק בביקוריו בשמורות הטבע והגנים הלאומיים, בבקשו מפלט מפני הסביבה המבוטנת. במדינה קטנה כמו ישראל, כל הפקעת סמכות מהרשות המקצועית שתפקידה לייצר את אותו איזון בראי ההגנה על ערכי הטבע, פוגע באופן אנוש באינטרס הציבורי.

חרף הנטען על ידי מציעי תיקון חקיקה זה, לא ניתן להחליף את אישור רט"ג בתסקיר השפעה על הסביבה. תסקיר השפעה על הסביבה נערך על ידי יזם התוכנית שהוא בעל אינטרס מובהק לאשרה, ובכל הנוגע לתשתיות לאומיות ההנחיות לתסקיר וכן חוות דעת לגביו, ניתנות על ידי יועץ סביבתי פרטי חיצוני. הראייה הטובה ביותר היא ס' 13 לתיקון חקיקה זה שמבקש לצמצם עוד יותר את הבדיקות הסביבתיות שנערכות במסגרת תסקיר השפעה על הסביבה ולמעשה מחליש את יכולתו למזער את הפגיעה הסביבתית. מכאן, שהפגיעה הסביבתית בשמורות טבע וגנים לאומיים תהייה חמורה פי כמה וכמה וכידוע, בלתי הפיכה.

על מקבלי ההחלטות להפנים כי גם אם מדובר בתשתית שאמורה להיות חיונית ומוגדרת כך, הרי שההגנה על ערכי הטבע, במיוחד בעידן של משבר האקלים, הינו קריטי להתפתחות התקינה של החברה בארץ, לשמירה על דמות הארץ ועל איכות חיי כולנו בעתיד.

¹ ס' 4.2.4 לפרק השטחים המוגנים בתמ"א 1.

הפקעת סמכויות מפקיד היערות והוספת שיקולים זרים לשיקוליו (סעיפים 2 ו-3)

בהתאם לסעיף 2 (א-ה) מוצע לקבוע כי ביחס למיזמי תשתית², ישקול פקיד היערות, שיקולים נוספים הזרים לתפקידו וכי שיקולים אלו יכולים להיות השיקולים המכריעים בעת מתן החלטה לכריתה או העתקת עץ.

בהתאם לסעיף 2(ו), מוצע שפקיד היערות לא יוכל לסרב ליתן היתר כאשר מדובר במיזם תשתית חיוני אלא יהיה חייב לקבל חו"ד כתבה של גורמים, שאין עניינם הגנה על האילנות.

לבסוף, בהתאם לסעיפים סעיפים 3 (א-ג) מוצע כי יוקמו שני מנגנונים לדון באי הסכמת פקיד היערות לתת היתר כריתה. הראשון מיוחד למיזמי תשתית לאומית והשני לשאר התוכניות.

הערות אדם טבע ודין: חשוב להדגיש כי בניגוד להצעות קודמות שלא אושרו, אין המדובר "רק" ב"מיזמי תשתית מועדפים"³, אלא מדובר למעשה בעקיפת סמכויותיו של פקיד היערות לכל מיזם תשתית לאומית! כידוע, תיקון חקיקה מוצע זה כבר הועלה לפני שנתיים, במסגרת הצעת חוק התייעלות כלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב 2023 ו-2024). כנגד הצעה זו נשמע קול זעקה ברור עד שבסופו של דבר הצעה זו ירדה מן הפרק. כעת, לא רק שהצעה זו הונחה מחדש אלא שהפגיעה הסביבתית והאקלימית הגלומה בה קשה יותר, עת מופקעת לחלוטין סמכותו של פקיד היערות לפסוק מתוקף תפקידו ובאופן עצמאי בעת הגשת הבקשה לכל היתר כריתה למיזם תשתית לאומית. זאת בזמן ש למרות הצהרות הממשלה בנושא האקלים, **לא הובלו בפועל תהליכים ולא ננקטו פעולות שיאפשרו התקדמות של ממש**⁴. כמו כן, **שיאי חום היסטוריים נשברו בישראל פעם אחר פעם**⁵.

פקיד היערות אינו אמור לשקול שיקולי תשתית. הטלת שיקולי תשתית על פקיד היערות מנוגדת להגדרת תפקידו ולמומחיותו האקולוגית, ומרוקנת מתוכן את פקודת היערות שנועדה בראש ובראשונה להגן על עצי הארץ. החלשת סמכויות פקיד היערות ומתן עדיפות לתשתיות על פני הגנת העצים היא צעד לא מידתי וחסר הצדקה, בפרט במציאות של ציפוף גובר ומשבר אקלים המחייבים צל ושטחים ירוקים. זאת בנוסף לעובדה כי כבר כיום קיימים בפקודת היערות מנגנוני איזון, כגון העתקת העץ.

כל האמור לעיל באשר להפקעת סמכויות רט"ג בהקשר של שיקולי תשתית, נכון גם באשר ליערות כמשאב טבע ציבורי חיוני מתמיד, בעידן של משבר אקלים.

על מנת לייעל את התהליך, יש לחייב את שילוב פקיד היערות כבר בראשית הליך התכנון בכדי להימנע מראש מחלופות הפוגעות באילנות ובכך להגביר את ישימות התוכנית ללא עיכוב בלוחות הזמנים. שילובו המוקדם של פקיד היערות בתכנון ימנע הן פגיעה משמעותית בסביבה, במיוחד במיזמי תשתית שחלקם גדולים במיוחד הכוללים כריתה מאסיבית של אלפי עצים, והן את הצורך בהקמת וועדה נוספת. חשוב לציין כי הרכב הוועדה אינו מאפשר הגעה להכרעה עקב אותו "נציג משותף" לשני משרדי ממשלה בעלי ניגוד אינטרסים במקרה זה – חקלאות ואוצר ולכן וועדה זו עלולה להתגלות כסרבול נוסף ולא פתרון מהיר ויעיל.

² שמוגדר בחוק התשתיות הלאומיות, התשפ"ג-2023: "מיזם להקמה, להפעלה או לתחזוקה של תשתית לאומית"
³ שמוגדר בחוק התשתיות הלאומיות, התשפ"ג-2023: "מיזם המנוי ברשימת מיזמי התשתית החיוניים המועדפים שפורסמה ברשומות לפי סעיף 42"

⁴תקציר דוח מבקר המדינה, פעילות ממשלת ישראל והיערכותה למשבר האקלים – ביקורת מעקב מורחבת, התשפ"ד 2024, בעמוד 97.

⁵ מעריב "שיא חום חדש: אתמול היה הלילה החם ביותר שנמדד בישראל אי פעם" (13.8.2023)

<https://www.maariv.co.il/breaking-news/article-1223491>

⁶ אסף גולן "נובמבר הלוט בהיסטוריה: האזורים הכי חמים - ואיפה נשבר שיא של 83 שנים?" ישראל היום (5.11.2025)
<https://www.israelhayom.co.il/weathern/article/19174601>

מוצע כי היטל כספי המוטל על מבקש רשיון כריתה בהתאם לתקנות יועבר לפקיד הממשלתי (סעיף 3 ב)

מוצע לתקן את פקודת היערות ולקבוע כי במידה ומוטל היטל כריתה התאם לתקנות (שטרם תוקנו), ניתן יהיה בתנאים מסוימים להעביר מחצית ממנו לפקיד היערות הממשלתי וזה יכול להעבירו לפקיד היערות האיזורי, שבתחומו מבוקשת הכריתה לצורך רכישה ונטיעת אילנות.

הערות אדם טבע ודין: עד היום לא תוקנו התקנות המבוקשות ואי קיומן מעכב ומונע מרשויות מקומיות להשקיע בנטיעת אילנות. מכאן, כל עוד התקנות אינן קיימות, ההצעה ריקה מתוכן! במידה ויתקנו התקנות, הרי שיש לאפשר ולקבוע כי שימוש בכספי ההיטלים ייעשה כאמור רק עבור נטיעת אילנות, על כל הכרוך בכך, ככל הניתן במקום או באזור הקרוב למקום הכריתה המבוקשת.

תיקון סעיף 1ג76 לחוק התכנון והבניה (סעיף 7) + הרחבת השטח שניתן לתת בו הקלה מתוכנית מתאר מפורטת של תשתית לאומית (סעיף 10)

ההצעה מבקשת להרחיב את המנגנון הקיים כיום לגבי אופן אישור בקשה לשינוי תכנית לתשתית לאומית שאושרה עבור תכנית לתשתית לאומית שאישרה הוועדה המחוזית. התיקון מגדיל את הגבלות שטח הבנייה, הגבלות שינוי גבול התוכנית והעברת זכויות הבנייה לתוכנית סמוכה. בנוסף מוצע לאפשר להגדיל את ההגבלה להקלה מתוכנית לתשתית לאומית או מתוכנית מתאר ארצית מפורטת לתשתיות לאומיות, לתוספת שטח לבנייה.

הערות אדם טבע ודין: תיקוני החקיקה המוצעים מאפשרים להרחיב את הפיתוח והבינוי, באופן משמעותי, ובכמויות משמעותיות, ללא תכנית מסודרת, ללא בדיקת השפעות סביבתיות, ללא שיתוף ציבור, ללא הסתכלות כוללת וללא כל ההתייחסויות שנדרשות על פי חוק. נראה שמדובר בהצעה מבית "פרקטיקת זחילה", שמגדילה בכל חוק ההסדרים את אפשרויות הפיתוח ללא תכנית וללא פיקוח.

אפשרות להחלפת היועצים הסביבתיים מטעם הגנ"ס ביועצים פרטיים והטלת חובה על המשרד להגנת הסביבה להגיש למועצה הארצית הנחיות גנריות לעריכת תסקיר השפעה על הסביבה לפי המיזם הכולל בתכנית (ס' 11-12)

הסעיף מתייחס לכל התוכניות המקודמות במסודות התכנון הארציים ובוועדות המחוזיות ואינו ייחודי רק למיזמי תשתית.

הערות אדם טבע ודין

בדומה לתיקוני חקיקה אחרים בפרק זה, גם תיקון חקיקה זה הוצע לפני שנתיים, במסגרת הצעת חוק התייעלות כלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב 2023 ו-2024). גם כנגד הצעה זו נשמע קול זעקה ברור עד שבסופו של דבר הצעה זו ירדה מן הפרק. גם כאן, הצעה זו מועלית מחדש בגרסה קיצונית ופוגענית עוד יותר מגרסתה הקודמת. בניגוד להצעה הקודמת שחייבה תקופת בחינה לבדיקת עמידת היועצים הסביבתיים כיום בלוחות זמנים, ההצעה הנוכחית כופה שינוי מיידי ומפקיעה את סמכות המשרד להגנ"ס ללא כל ביסוס עובדתי או שקיפות. חובה לציין כי למרות הצדקת קידום התיקון כ "הסרת חסמים במיזמי תשתית" בפועל, השינוי המבוקש נוגע לזהות היועצים הסביבתיים ואינו נוגע רק לתוכניות תשתיות אלא לכל התוכניות בוועדות המחוזיות והמועצה הארצית.

רוצה לומר – את תפקידם של היועצים הסביבתיים מטעם המשרד להגנת הסביבה, שתפקידם להציב זרקור באשר להיבט הסביבתי שעלול להיפגע כתוצאה מתוכניות בנייה ופיתוח שונות לא ניתן לשנות ליועצים פרטיים. אלו יהיו תמיד בעלי אינטרס מובהק לרצות את מוסדות התכנון המבקשות לקדם את אותו פיתוח מואץ, מבלי שתשקולנה באופן ענייני את האינטרס הסביבתי -ציבורי שעלול להיפגע.

המהלך מהווה החלשה דרמטית של המשרד להגנת הסביבה ושל המשקל הסביבתי בתכנון. במקום לפתור את מצוקת כוח האדם והתקציב הגורמת לעיכובים, המדינה בוחרת לרוקן את המשרד מסמכויותיו במקום לחזקו. ליועץ סביבתי שהוא עובד המשרד להגנת הסביבה יתרון מכריע בזכות ידע מערכתי וראיית מדיניות רחבה, סמכויות רגולטוריות, ובעיקר עצמאות מקצועית. בעוד עובד ציבור מחויב רק לאינטרס הציבורי, יועץ פרטי עלול להימצא בניגוד עניינים ולספק חוות דעת מוטה לטובת היזם ששכר אותו.

באותו הקשר, באשר לסעיף 12, הוצאת האפשרות למתן הנחיות לתסקיר מידי היועץ הממשלתי תאפשר לכל אותם תסקירים להיצמד לאותן הנחיות גנריות ולא תאפשר סקירה ובחינה של היבטים סביבתיים ובריאותיים כמו שקורה היום. **בהצעה זו הממשלה מבקשת להתערב בכלי זה ובשיקול הדעת המקצועי של היועצים הסביבתיים על ידי קביעת כללים קבועים ודיכטומיים שמטרתם ליתן הקלות ולצמצם את התשתית העובדתית שנאספת ונבחנת במסגרת התסקיר.** המשמעות היא הגדלת הפגיעה הבריאותית והסביבתית לציבור ולסביבה, עקב איסוף מידע חלקי ומוטה, הצגת מידע חלקי ומוטה לציבור ולמקבלי החלטות ובסופו של דבר קבלת החלטות הרסניות לציבור ולסביבה.

הנחיות גנריות אינן יכולות להדביק את קצב התפתחות הידע הסביבתי ומשבר האקלים, ועלולות להחמיץ סיכונים חדשים. בנוסף, רק למשרד להגנת הסביבה ישנה הראייה המרחבית הנדרשת לבחינה אמיתית של חלופות תכנון (כולל "חלופת האפס"); הדרתו תמנע בחינה מקצועית ותוביל לנזק בלתי הפיך.

תיקון חוק אוויר נקי (ס' 13)

לאדם טבע ודין אין התנגדות לביטול סעיף זה תחת שתי הסתייגויות:

1. בסעיף 23 לחוק אוויר נקי נקבע כי הממונה על היתרי הפליטה במשרד להגנ"ס יהיה היועץ של מוסד התכנון שיצטרך לשקול את חוות דעתו. ביטול גורף של סעיף 23 מבטל גם את מעמדו של הממונה כיועץ בתוכנית להקמת מקור פליטה טעון היתר ולכן אין להפעיל ביטול גורף זה.
 2. סעיף 23(ו) אוסר על מוסד התכנון לאשר תכנית להקמת מקור פליטה טעון היתר שהממונה סירב ליתן לגביו היתר פליטה או לאשר תכנית עם הוראות שונות מההוראות שניתנו בהיתר הפליטה. אנו מתנגדים לביטול סעיף זה.
- במקרה של ביטול סעיף 23 לחוק אוויר נקי יש צורך לכלול את שני הסעיפים ההכרחיים הנ"ל גם במסגרת הליך תכנוני נפרד.

שימוש במגרשים ריקים לצורך חניון לאוטובוסים או כתחנת תפעול זמנית (ס' 19)

בהתאם לסעיף 18, מוצע כי רשות מקומית תהא רשאית לצוות על שימוש זמני במגרש ריק לטובת שימוש של חניון אוטובוסים, לרבות תחנת תפעול זמנית, וכן להקים בו מתקני תפעול זמניים שדרושים להקמתו

הערות אדם טבע ודין: יש קושי לקדם את תיקון החוק המוצע ללא הגבלה בעניין הייעודים והשימושים הצמודים למגרש הריק וללא קביעת הוראות שדורשות בחינה סביבתית כדוגמת זיהום אוויר ורעש. שכן, בהתאם לתיקון, יכול מגרש ריק להפוך לחניית אוטובוסים, מקום שבו יש זיהום האוויר גבוה במיוחד וכן רעש רב וזאת בצמוד למוסדות חינוך למשל או למגורים. לכן, ככל שתיקון זה יאושר, יש להגביל אותו רק לאזורים שאינם צמודים לאזורים רגילים ובנוסף להורות על בדיקה סביבתית מקדימה. **עוד יש לקבוע מפורשות הוראה שמגבילה בזמן את השימוש, כך שהזמני לא יהפוך לקבוע.**

עוד יש להגביל ולא לאפשר שימוש זמני של חנייה פרטית. שכן, בשל המעורבות של זכויות פרטיות, יש חשש ממשי שמרגע שיאושר שימוש זמני של חנייה פרטית, הוא יהפוך לקבוע.

בכל מקרה, בשים לב לאופן הבינוי המוצע (מבני שירות, קירות), בנוגע לתחנת תפעול – יש לאסור על פיתוח שכזה ללא תכנית.

הגדרת מטמנות ואתרי פסולת כמיזמי תשתית לאומית (ס' 21)

בהתאם לסעיף 18, מוצע לתקן את החוק לקידום תשתיות לאומיות, כך שמטמנות ומתקני טיפול וסילוק בפסולת יכללו בהגדרה של "מיזם תשתית חיוני" כהגדרתה בחוק.

הערות אדם טבע ודין: יש לדחות את התיקון המוצע. הליך תכנון באמצעות הות"ל הינו הליך תכנון עוקף תכנון שלא לוקח בחשבון את שיקולי הסביבה ובריאות הציבור במידה מספקת. שמכך, לעמדתנו אין להרחיב את סמכויות ועדה זו גם בנוגע למטמנות ולמתקני טיפול וסילוק בפסולת, שהשפעתם הבריאותית והסביבתית רחבת היקף על הציבור והסביבה.

הקמת שני נמלי ים בחדרה ואשקלון (ס' 24-29)

מטרת ההצעה היא להקים נמלי ים מסחריים על בסיס תשתיות קיימות בחדרה ובאשקלון ע"י המגזר הפרטי, במטרה לענות על הביקושים לתחבורה ימית.

הערות אדם טבע ודין: ההצעה הינה בעלת השלכות מרחיקות לכת ורחבות היקף: החל מהיבטים כלכליים והנדסיים של הקמת נמלי עומק, דרך השפעות סביבתיות על רצועת החוף, ועד להשפעה חברתית-אורבנית מכרעת על עתידן של חדרה ואשקלון. אי לכך, הנושא אינו יכול להידון במסגרת התוכנית הכלכלית אלא בוועדת הפנים והגנת הסביבה בכנסת. ההיבט הכלכלי הוא שיקול בודד מבין שלל מדע ושיקולים אחרים שנדרשים טרם החלטה כלשהי בנושא.

לשם הזהירות, כארגון האמון על הגנת הסביבה והציבור, נזכיר כי לכל מבנה ימי, במיוחד מבנה ימי ענק כמו נמל, השלכות על כל קו החוף והרצועה החולית של הים התיכון והבט זה נדרש לבדיקות מעמיקות ויסודיות טרם החלטה כלשהי, ראשונית ככל שתהיה. עוד נזכיר שעליית מפלס הים וכן הפחתת החול המוסע בים ממצרים משפעים כבר כיום על החופים וגורמים לשחיקתם. כל מבנה ימי נוסף עלול להעלים את חופי הארץ, שהינם אחד מהמרחבים המבוקשים ביותר ע"י הציבור ההולך וגדל, בניגוד למגמה של החופים עצמם.

ייעול וקידום התחרות במשק הדלק (עמ' 122-116)

היערכות של משק הדלק למצבי חירום עתידיים ולשמירה על רציפות תפקודית כחלק מלקחי המלחמה היא דבר מבורך ונכון. עם זאת אין להתעלם, כמו שמתעלמת ההצעה הנוכחית, מהמחירים הסביבתיים הכבדים ומההשלכות הסביבתיות והבריאותיות האפשריות ממשק הדלק על כל תשתיותיו לרבות תשתיות הפקה, זיקוק, אחסון, שינוע, ניפוק ועוד. תשתיות אלה עלולות להשפיע על איכות האוויר, המים הטבעיים, מי ההתפלה, הים והחופים, שטחים פתוחים, ערכי טבע, בריאות הציבור וכדומה. עוד אין להתעלם ממגמות עולמיות וישראליות לצמצום התלות בדלק ולהקטנת היקפי השימוש בו עקב יצירת חלופות כגון אנרגיות מתחדשות ונקיות, דלקים חלופיים (כגון מימן), הגדלת היקפי הרכב החשמלי בצי התחבורה הישראלי, ועוד.

לפיכך הערותינו הפרטניות הן:

1. בנוגע לסעיף 2 (תכנית המתקנים במשק הדלק והגפ"מ):
 - א. בסעיף 211 יש לכתוב: "מדיניות ממשלתית לרבות מדיניות ממשלתית בתחומים משיקים למשק הדלק ובעלי השלכות עליו כגון מדיניות בעניין אנרגיות מתחדשות, מדיניות בעניין משבר האקלים והפחתת פליטות של גזי חממה, וכדומה."
 - ב. בסעיף 212 יש לכתוב: "תחזיות ביקוש והיצע רב שנתית לרבות תחזיות ביקוש והיצע של חלופות לדלק."
 - ג. בסעיף 214 יש לכתוב: "ניתוחי עלות-תועלת למשק לרבות עלויות חיצוניות סביבתיות ובריאותיות"
2. לסעיף 2 (תכנית המתקנים במשק הדלק והגפ"מ) יש להוסיף כי בהכנת תכנית המתקנים למשק הדלק והגפ"מ יישקלו גם ההשלכות הסביבתיות של משק זה וכן בחינה של חלופות.
3. לסעיפים 10 ו-11 (הקמת ועדה בין משרדית לבחינת ההסדרים המוסדיים במשק הדלק והגפ"מ וועדה בין משרדית ליעוץ לשרי האנרגיה, האוצר והביטחון בקביעת רמות מלאי) יש להוסיף גם את השרה להגנת הסביבה או נציג מטעמה.

מוכנות משק החשמל לגידול בצרכי הבינה המלאכותית והאנרגיות המתחדשות (עמ' 130-123)

ההצעה כוללת פירוט הליך חדש לאישור חוות שרתים כ"תשתית לאומית", בסמכות הוועדה לתשתיות לאומיות. בהצעה מוחרגים שטחים בעלי ערך סביבתי מהאפשרות להקים בהם חוות שרתים, לרבות הסביבה החופית שמורות טבע וגנים לאומיים. עוד כולל הסעיף מדרג שטחים מועדפים וכן התניות לקידום חוות שרתים.

עמדת אדם טבע ודין:

1- הבעיה העיקרית שבהליך המוצע הוא העדר הראייה הכוללת: תכנונית, משקית ואנרגטית. כיוון שחוות שרתים הן צרכניות אנרגיה אדירות המקשות על העמידה ביעדי האקלים, אסור להתייחס אליהן כמיזמים נקודתיים רגילים. נדרשת מדיניות אסדרה כוללת לענף, במקום התייחסות פרטנית המתעלמת מההשפעה המשקית הרחבה. יש צורך לפתח מנגנונים משולבים חיוב ותמרוץ להקמת מתקני אנרגיה מתחדשת ולביצוע פרויקטים של חיסכון והתייעלות אנרגטית שיפצו על צריכת האנרגיה הגדולה. כמו כן, יש ליצור הסדרה סביבתית להקמת מתקני אחסון החשמל ולטיפול בסוללות בסוף חייהן.

2- לפיכך, יש לקבוע כי התסקיר יכלול התייחסות לצריכת האנרגיה של החווה וכן מה מקורה. עוד יש לקבוע כי כל חוות שרתים תחויב בהקמת מקורות אנרגיה מתחדשים, ששיבו או יספקו את כמות האנרגיה הנצרכת על ידה לכל הפחות.

3- בנוסף, הגדרת חוות השרתים כתשתית לאומית תעבירן לסמכות הות"ל – ועדה נעדרת ראייה כוללת בתחום זה, בעלת הרכב ממשלתי דורסני המדיר את הרשויות המקומיות, ומסתמכת על ייעוץ סביבתי חיצוני מוחלש. מהלך זה מסכן שטחים רגישים רבים (כגון מסדרונות אקולוגים וקרקע חקלאית) שאינם מוגנים בחוק, שכן הות"ל מאשרת כמעט כל תכנית ללא התחשבות ראויה בהשלכות הסביבתיות.

4- יש לציין כי ידוע כי חוות שרתים נדרשות למקור אנרגיה קרוב ולכן יש אפשרות כי תכנון אלו יכלול תחנת כח. זוהי סיבה נוספת שלא לאפשר זאת במסכות הות"ל ולקדם תוכניות אלו במסגרת סמכות הוועדות המחוזיות, בעלות הראייה הכוללת והמאוזנות יותר מבחינת שיקוליהן.

תכנית אסטרטגית למשק הגז הטבעי (עמ' 140 – 132)

אנו מברכים על ההחלטה להגדיל את כמות הגז שתישמר עבור המשק הישראלי. עם זאת, הגז הוא דלק פוסילי מזהם שהפקתו והשימוש בו יוצרים זיהום אוויר וגזי חממה, ועל כן אנחנו רואים בו דלק מעבר בלבד שיאפשר צמצום שימוש בדלקים מזהמים יותר כגון פחם וסולר עד להגעה למשק אנרגיה בר קיימא שיתבסס בעיקר על מקורות אנרגיה מתחדשים.

לפיכך:

1. יש צורך להשקיע יותר בקידום משק אנרגיה בר קיימא ולא בחיפושי גז נוספים.
2. אין להוריד את כמות הגז הטבעי הנשמרת למשק גם אם תושג עמידה ביעד האנרגיה המתחדשת של 30%, אלא יש להמשיך ולהעלות את היעד ובו בזמן לשמור את אותה כמות גז ליותר שנים עד להגעה ליעדים החדשים.
3. ככל שיימצא גז נוסף יש לשמור כמות נוספת למשק הישראלי ולא לייצא כמויות גדולות יותר. אין היגיון סביבתי לייצא כמויות הולכות וגדלות של גז ובה בעת להקים תשתיות לייבוא גז. תשתיות לייבוא גז הן יקרות ובעלות השלכות סביבתיות משמעותיות. אין גם היגיון מבחינת ביטחון אנרגטי בייבוא גז. למען הגדלה קצרת טווח של התחרות במשק הגז תתרחש הגדלת התלות האנרגטית בייבוא של משאב שקיים באופן מקומי ואשר אפשר לנו ליצור עצמאות אנרגטית. יש גם יסוד סביר להניח כי בעת מצב חירום בטחוני לא תגענה לחופי הארץ אוניות גז בהמוניהן על מנת לספק את צרכי המשק הישראלי.

קידום תשתיות ביוב לצורך מתן פתרונות לדיור (עמ' 141 – 144)

ההצעה כוללת אפשרות להקמת מט"שים ע"י גורמים פרטיים וחברת מקורות, בנוסף לגופים המורשים כיום, ביניהם תאגידי המים והביוב, כל זאת בניהול מנהלת המט"שים, המוצעת להקמה גם היא בסעיף זה.

הערות אדם טבע ודין: נראה כי ההצעה הינה בעלת פוטנציאל, אם אכן תקודם כשהמטרה הראשונה היא מתן שירות טוב יותר לציבור, תוך מניעת פגיעה בו – הן סביבתית והן כלכלית. אולם נראה כי ההצעה נעדרת כל התייחסות לפיזור ולמיקום של המט"שים ולמעשה אין כל קשר בינה ולבין תכנית האב למט"שים של רשות המים. ולכן נדרש תכנון כולל בראייה ארצית. חלוקת אזורי השירות של כל מט"ש חייבת להיות קבועה מראש ולהיקבע ע"י רשות המים בשיתוף מנהל התכנון, למניעת קביעות שאינן ניתנות למימוש. **לכן, יש לאשר את החלוקה למט"שים כתוכנית בעלת תוקף סטטוטורי או, לכל הפחות, כתבנית אב בתאום מלא עם מנהל התכנון, בהתאם לתוכניות פיתוח קיימות ועתידיות.**

יש לציין כי הוצאה להליך תחרותי חייבת להתבצע לאחר תכנית מאושרת על מנת למנוע בזבוז במשאבים רבים ליוזמים ולרשות, אף ללא הגעה לתוצאות הרצויות.

בהקשר זה יש לציין כי לא ברור אם הרכבה של מנהלת המט"שים, כפי שמוצע בסעיף 3 ב, כולל אדם שזמנו וכן הידע המקצועי שברשותו יאפשרו קידום של התוכניות הסטטוטוריות. מכאן, הצעת אדם טבע ודין להוסיף חובה על רשות המים לגבש ולקדם אישור של תכנית מתאר ארצית או לכל הפחות תכנית מוסכמת בתאום עם מנהל התכנון לפריסת המט"שים בהתאם לתוכניות הפיתוח הקיימות והעתידיות שבמנהל התכנון.

אסדרת משק הפסולת בישראל ותיקון החלטת ממשלה 2284 (עמ' 146 – 147)

ארגון אדם טבע ודין מברך על הצעדים עבור התמודדות עם בעיות משק הפסולת בישראל אך מבקש להדגיש כי אלו צריכים להיות באמצעות חקיקת חוק פסולת אחוד, אשר יוכל לייצר מסגרת יציבה, מתאימה ויעילה למשק הפסולת הישראלי בכללותו ויכול לכלול בתוכו גם הסדרים לעניין הקמת רשות פסולת. רשות כזו צריכה להיות מוקמת בכפוף להקצאת תקני כוח אדם ותקצוב ראוי כמובן, כדי שתוכל לתת מענה אמיתי לנושא הפסולת ולא להיות רק גוף מיעץ של המשרד להגנת הסביבה. זאת ועוד – על חוק פסולת אחוד לקבוע באופן שאינו משתמע לשני פנים שעל רשות הפסולת לפעול להיפוך הפירמידה, כך שיוקמו ויתוקצבו המנגנונים שיאפשרו לרשות לנהל משק פסולת מתקדם בהתאם לסדר העדיפות הבא: הפחתת פסולת במקור, הפרדת הפסולת במקור, מיחזור ורק לבסוף השבה והטמנה של שאריות פסולת שאינן ניתנות למיחזור.

בנוסף, אדם טבע ודין קורא להכניס את חוק פסולת בנין לחוק ההסדרים. חוק פסולת בנין נועד לטפל בזרם פסולת שמתאפיין בהשלכה בשטחים הפתוחים, מחד, ובאפשרות מחזור ברמה גבוהה, מאידך. קידום החוק יפתור בעיה משמעותית של זרם פסולת שהוא דומה בהיקפו לפסולת הביתית המיוצרת בישראל.